

УКРАЇНА

30

РОКІВ

НЕЗАЛЕЖНОСТІ

СТИСЛИЙ ДОВІДНИК

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

А. М. Киридон (*керівник авторського колективу*), А. В. Арістова,
В. Л. Бабка, В. С. Білецький, Ю. В. Богородова, О. Д. Бойко, Н. С. Вербич,
В. В. Вечерський, Н. А. Гаврилишина, Г. І. Гайко, С. І. Гірік, С. В. Глухова,
В. М. Грицюк, М. Б. Гутман, М. Н. Єнін, Л. В. Зав'ялова, А. О. Іваненко,
В. С. Ігнат'єв, Т. С. Клецька, Л. В. Кобріна, О. Є. Лисенко, Д. М. Панчук,
А. В. Попов, А. О. Тищенко, К. Л. Торопчинова, С. С. Троян,
Т. В. Філімонова, В. К. Хільчевський, М. П. Хмара, О. В. Щербань

НАУКОВО-РЕДАКЦІЙНА РАДА:

А. М. Киридон (*голова*), А. В. Арістова, Ю. В. Богородова, С. І. Гірік,
М. Б. Гутман, Д. М. Панчук, А. О. Тищенко

УКРАЇНА

30

РОКІВ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ
СТИСЛИЙ ДОВІДНИК

Київ
Державна наукова установа
«Енциклопедичне видавництво»
2021

Пропоноване унікальне видання підготовлене до знаменної дати колективом Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» у співпраці з провідними науковцями — симпатиками «Великої української енциклопедії». Праця енциклопедичного характеру пропонує долучитися до широкої царини знаннєвої парадигми про Україну від найдавніших часів до сьогодення, але основна увага сфокусована на процесах 30 років відновленої державної незалежності. У довідковому інформаційному ресурсі за відповідними розділами систематизовано наявний на час створення науковий контент. Читач знайде відповіді (або наблизиться до їхнього осмислення) на низку порушених питань у царинах історії, внутрішньої та зовнішньої політики, господарства, освіти, науки, релігії, мистецтва, спорту, діаспори тощо задля створення цілісного образу держави. Своєрідним додатком стала хроніка незалежності з 3 фактами-репрезентантами року. Автори прагнули підготувати цікаве й інформативне видання, враховуючи рейтинги, статистичні показники, соціологічні опитування, напрацювання сучасної історіографії тощо. Видання містить не лише значний обсяг важливої інформації, але й колоритно ілюстроване (світлини, інфографіка, малюнки, рисунки, схеми, мапи тощо).

Запрошуємо до знайомства з Україною та українцями на сторінках унікального довідкового ресурсу. Маємо сподівання, що довідник зацікавить найширший читачький загал, стане добрим підґрунтям освітянам і науковцям.

Усі права застережено.

Передрук дозволяється лише за згодою Енциклопедичного видавництва

ЗАГАЛЬНИЙ ПРОФІЛЬ УКРАЇНИ

ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ

Україна розташована в центральній частині Східної Європи, між 44° і 52° північної широти та 22° і 40° східної довготи. На півдні омивається Чорним морем, на південному сході — Азовським морем.

Найбільша за площею країна, що повністю лежить у Європі. Простягається з півночі на південь на 893 км, із заходу на схід — на 1 316 км. Територія: загальна — 603,5 тис. км², суходіл — 579,3 тис. км², вода — 24,2 тис. км². Станом на 2021 рік близько 7 % території тимчасово окуповано. Довжина морського узбережжя — 2 759,2 км. Крайні точки: на півночі — с. Грем'яч (Чернігівська область), на півдні — мис Сарич (Автономна Республіка Крим), на заході — околиця м. Чопа (Закарпатська область), на сході — с. Рання Зоря (Луганська область). Географічний центр України — на околиці с. Мар'янівки (Черкаська область). В Україні розташований гіпоте-

Географічний центр України — на околиці с. Мар'янівки (Черкаська область)

Держава	Прикордонні області	Загальна протяжність кордону, км
Російська Федерація	Чернігівська, Сумська, Харківська, Луганська, Донецька, Автономна Республіка Крим	2 295,04
Республіка Молдова	Чернівецька, Вінницька, Одеська	1 222
Республіка Білорусь	Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська, Чернігівська	1 084,2
Члени Європейського Союзу		
Румунія	Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Одеська	613,8
Республіка Польща	Волинська, Львівська, Закарпатська	542,39
Угорщина	Закарпатська	136,7
Словацька Республіка	Закарпатська	97,852

Державний кордон України

тичний географічний центр Європи (с. Ділове, Закарпатська область) — одна з точок, що, відповідно до різних методів обчислень, претендує на такий статус.

Тимчасово неkontrolьовані території внаслідок агресії Російської Федерації	загальна територія	44 тис. км²
	сухопутна ділянка державного кордону	409,3 км
	виключна (морська) економічна зона	18,6 тис. км²
	морська ділянка державного кордону	527 миль
	континентальне узбережжя Азовського моря	35 км

Загальна протяжність кордону — 6 992,9 км, з яких сухопутна ділянка — 5 637,9 км, морська — 1 355 км (Чорним морем — 1 056,5 км, Азовським морем — 249,5 км, Керченською протокою — 49 км). Площа виключної (морської) економічної зони України — 72,6 тис. км².

Україна межує на півночі з Республікою Білорусь (довжина сухопутного кордону — 1 084,2 км), на півночі, північному сході та сході — з Російською Федерацією (1 974 км), на південному заході — з Республікою Молдова (1 222 км) і Румунією (580,8 км), на заході — з Угорщиною (136,7 км), Словацькою Республікою (97,8 км), Республі-

кою Польща (542,4 км). З Румунією і Російською Федерацією також має морські кордони (33 км і 321 км відповідно). Виключна морська економічна зона України у Чорному морі межує з виключними морськими економічними зонами Румунії, Болгарії, Туреччини й Росії.

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ

Адміністративно-територіальний устрій — це територіальна організація держави з поділом її на складові (адміністративно-територіальні одиниці), відповідно до якої створюється і функціонує система органів державної влади та місцевого самоврядування, здійснюється розподіл владних повноважень між центральними і місцевими органами влади. Згідно зі статтею 133 Конституції України, систему адміністративно-територіального устрою України становлять Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища й села. Міста Київ і Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України. Усього 24 області. Столиця України — м. Київ.

Упродовж 2014–2020 рр. впроваджувалася адміністративно-територіальна реформа. Вона передбачала зміну адміністративно-територіального поділу та перерозподіл (децентралізацію) управлінських функцій між органами місцевого самоврядування. Так, було утворено 1469 об'єднаних територіальних громад (з них 31 територіальна громада — на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях), відбулося укрупнення районів (тепер 136 районів, з них 17 районів — на тимчасово окупованих територіях: 10 районів — в Автономній Республіці Крим, 3 райони — у Донецькій області, 4 райони — у Луганській області).

Реформа базується на принципі субсидіарності — делегуванні максимальної кількості повноважень, які органи місцевого самоврядування можуть виконати. Зокрема, це передбачає розширення повноважень територіальних громад як суб'єктів надання адміністративних і соціальних послуг населенню та розпорядників надходжень від податків і зборів.

Адміністративно-територіальна одиниця	Територія, тис. км²	Адміністративний центр	Райони	Територіальні громади	Населенні пункти
Автономна Республіка Крим	26,1	м. Сімферополь	10 (14)	—	1 019
Вінницька область	26,5	м. Вінниця	6	63	1 503
Волинська область	20,1	м. Луцьк	4	54	1 087
Дніпропетровська область	31,9	м. Дніпро	7	86	1 501
Донецька область	26,5	м. Донецьк (з 2014 р. ОДА перебуває в м. Краматорську)	8	66	1 298
Житомирська область	29,8	м. Житомир	4	66	1 668
Закарпатська область	12,8	м. Ужгород	6	64	608
Запорізька область	27,2	м. Запоріжжя	5	67	950
Івано-Франківська область	13,9	м. Івано-Франківськ	6	62	804
Київська область	28,1	м. Київ	7	69	1 182
Кіровоградська область	24,6	м. Кропивницький	4	49	1 029
Луганська область	26,7	м. Луганськ (з 2014 р. ОДА перебуває в м. Северодонецьку)	8	37	926
Львівська область	21,8	м. Львів	7	73	1 928
Миколаївська область	24,6	м. Миколаїв	4	52	911
Одеська область	33,3	м. Одеса	7	91	1 174
Полтавська область	28,8	м. Полтава	4	60	1 841
Рівненська область	20,1	м. Рівне	4	64	1 026
Сумська область	23,8	м. Суми	5	51	1 490
Тернопільська	13,8	м. Тернопіль	3	55	1 058
Харківська область	31,4	м. Харків	7	56	1 751
Херсонська область	28,5	м. Херсон	5	49	696
Хмельницька область	20,6	м. Хмельницький	3	60	1 451
Черкаська область	20,9	м. Черкаси	4	66	854
Чернівецька область	8,1	м. Чернівці	3	52	417
Чернігівська область	31,9	м. Чернігів	5	57	1 509
м. Київ	0,8	—	—	—	1
м. Севастополь	0,9	—	—	—	31

Адміністративно-територіальний устрій України

Райони Автономної Республіки Крим

Назва	Адміністративний центр
Бахчисарайський район	м. Бахчисарай
Білогірський район	м. Білогірськ
Джанкойський район	м. Джанкой
Євпаторійський район	м. Євпаторія
Керченський район	м. Керч
Курманський район	смт Курман
Перекопський район	м. Яни Капу
Сімферопольський район	м. Сімферополь
Феодосійський район	м. Феодосія
Ялтинський район	м. Ялта

Райони Волинської області

Назва	Адміністративний центр
Володимир-Волинський район	м. Володимир-Волинський
Камінь-Каширський район	м. Камінь-Каширський
Ковельський район	м. Ковель
Луцький район	м. Луцьк

Райони Житомирської області

Назва	Адміністративний центр
Бердичівський район	м. Бердичів
Житомирський район	м. Житомир
Коростенський район	м. Коростень
Новоград-Волинський район	м. Новоград-Волинський

Райони Вінницької області

Назва	Адміністративний центр
Вінницький район	м. Вінниця
Гайсинський район	м. Гайсин
Жмеринський район	м. Жмеринка
Могилів-Подільський район	м. Могилів-Подільський
Тульчинський район	м. Тульчин
Хмельницький район	м. Хмельник

Райони Дніпропетровської області

Назва	Адміністративний центр
Дніпровський район	м. Дніпро
Кам'янський район	м. Кам'янське
Криворізький район	м. Кривий Ріг
Нікопольський район	м. Нікополь
Новомосковський район	м. Новомосковськ
Павлоградський район	м. Павлоград
Синельниківський район	м. Синельникове

Райони Закарпатської області

Назва	Адміністративний центр
Берегівський район	м. Берегове
Мукачівський район	м. Мукачеве
Рахівський район	м. Рахів
Тячівський район	м. Тячів
Ужгородський район	м. Ужгород
Хустський район	м. Хуст

Райони Донецької області

Назва	Адміністративний центр
Бахмутський район	м. Бахмут
Волноваський район	м. Волноваха
Горлівський район	м. Горлівка
Донецький район	м. Донецьк
Кальміуський район	м. Кальміуське
Краматорський район	м. Краматорськ
Маріупольський район	м. Маріуполь
Покровський район	м. Покровськ

Райони Запорізької області

Назва	Адміністративний центр
Бердянський район	м. Бердянськ
Василівський район	м. Василівка
Запорізький район	м. Запоріжжя
Мелітопольський район	м. Мелітополь
Пологівський район	м. Пологи

Райони Івано-Франківської області

Назва	Адміністративний центр
Верховинський район	смт Верховина
Івано-Франківський район	м. Івано-Франківськ
Калуський район	м. Калуш
Коломийський район	м. Коломия
Косівський район	м. Косів
Надвірнянський район	м. Надвірна

Райони Київської області

Назва	Адміністративний центр
Білоцерківський район	м. Біла Церква
Бориспільський район	м. Бориспіль
Броварський район	м. Бровари
Бучанський район	м. Буча
Вишгородський район	м. Вишгород
Обухівський район	м. Обухів
Фастівський район	м. Фастів

Райони Кіровоградської області

Назва	Адміністративний центр
Голованівський район	смт Голованівськ
Кропивницький район	м. Кропивницький
Новоукраїнський район	м. Новоукраїнка
Олександрійський район	м. Олександрія

Райони Луганської області

Назва	Адміністративний центр
Алчевський район	м. Алчевськ
Довжанський район	м. Довжанськ
Луганський район	м. Луганськ
Ровеньківський район	м. Ровеньки
Сватівський район	м. Сватово
Сєверодонецький район	м. Сєверодонецьк
Старобільський район	м. Старобільськ
Щастинський район	смт Новоайдар

Райони Львівської області

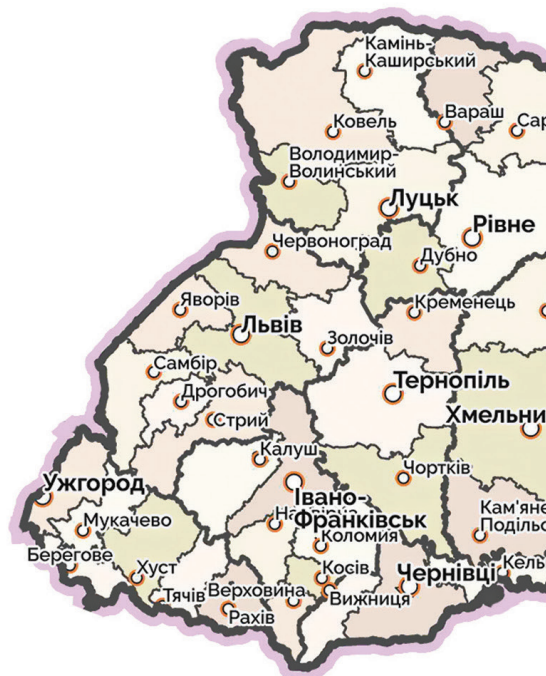
Назва	Адміністративний центр
Дрогобицький район	м. Дрогобич
Золочівський район	м. Золочів
Львівський район	м. Львів
Самбірський район	м. Самбір
Стрийський район	м. Стрий
Червоноградський район	м. Червоноград
Яворівський район	м. Яворів

Райони Миколаївської області

Назва	Адміністративний центр
Баштанський район	м. Баштанка
Вознесенський район	м. Вознесенськ
Миколаївський район	м. Миколаїв
Первомайський район	м. Первомайськ

Райони Одеської області

Назва	Адміністративний центр
Березівський район	м. Березівка
Білгород-Дністровський район	м. Білгород-Дністровський
Болградський район	м. Болград
Ізмаїльський район	м. Ізмаїл
Одеський район	м. Одеса
Подільський район	м. Подільськ
Роздільнянський район	м. Роздільна

Райони Полтавської області

Назва	Адміністративний центр
Кременчуцький район	м. Кременчук
Лубенський район	м. Лубни
Миргородський район	м. Миргород
Полтавський район	м. Полтава

Райони Рівненської області

Назва	Адміністративний центр
Вараський район	м. Вараш
Дубенський район	м. Дубно
Рівненський район	м. Рівне
Сарненський район	м. Сарни

Райони Сумської області

Назва	Адміністративний центр
Конотопський район	м. Конотоп
Охтирський район	м. Охтирка
Роменський район	м. Ромни
Сумський район	м. Суми
Шосткинський район	м. Шостка

Райони Тернопільської області

Назва	Адміністративний центр
Кременецький район	м. Кременець
Тернопільський район	м. Тернопіль
Чортківський район	м. Чортків

Райони Харківської області

Назва	Адміністративний центр
Богодухівський район	м. Богодухів
Ізюмський район	м. Ізюм
Красноградський район	м. Красноград
Куп'янський район	м. Куп'янськ
Лозівський район	м. Лозова
Харківський район	м. Харків
Чугуївський район	м. Чугуїв

Райони Черкаської області

Назва	Адміністративний центр
Звенигородський район	м. Звенигородка
Золотоніський район	м. Золотоноша
Уманський район	м. Умань
Черкаський район	м. Черкаси

Райони Хмельницької області

Назва	Адміністративний центр
Кам'янець-Подільський район	м. Кам'янець-Подільський
Хмельницький район	м. Хмельницький
Шепетівський район	м. Шепетівка

Райони Херсонської області

Назва	Адміністративний центр
Бериславський район	м. Берислав
Генічеський район	м. Генічеськ
Каховський район	м. Нова Каховка
Скадовський район	м. Скадовськ
Херсонський район	м. Херсон

Райони Чернівецької області

Назва	Адміністративний центр
Вижницький район	м. Вижниця
Дністровський район	смт Кельменці
Чернівецький район	м. Чернівці

Райони Чернігівської області

Назва	Адміністративний центр
Корюківський район	м. Корюківка
Ніжинський район	м. Ніжин
Новгород-Сіверський район	м. Новгород-Сіверський
Прилуцький район	м. Прилуки
Чернігівський район	м. Чернігів

Державний герб

Державний прапор

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ

Державний гімн — національний гімн на музику М. Вербицького зі словами твору П. Чубинського «Ще не вмерла Україна». Вірш уперше опубліковано 1863 р. Перше публічне виконання відбулося 10.03.1865 р. Композиція утвердилася за Української революції 1917–1920 рр. У 1939 р. проголошено гімном Карпатської України. Музичну редакцію затверджено Указом Президії Верховної Ради України від 15.01.1992 р., текст (слова першого куплету і приспіву) — Законом України «Про Державний Гімн України» 06.03.2003 р.

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Державний прапор має прямокутне полотнище, яке складається з двох рівних за шириною горизонтально розташованих смуг: верхньої — синього кольору, нижньої — жовтого кольору. Співвідношення ширини прапора до його довжини 2:3. Уперше використаний як символ національного руху під час революції 1848 р., потім поступово набув популярності й уже під час Лютневої революції став практично загальноприйнятим символом українського руху. Уперше утвердження блакитно-жовтого стяга як державного відбулося із проголошенням Української Народної Республіки 1918 р. Затверджено Верховною Радою України 28.01.1992 р. У 2004 р. встановлено День Державного Прапора України, відзначається щорічно 23 серпня.

Державний герб — тризуб, що виконаний у жовтому кольорі на синьому щиті. За часів Давньої Русі був родовим знаком Рюриковичів. Гербом Української Народної Республіки в 1918 р. прийнято знак Київської Держави часів Володимира Святого. Затверджено Верховною Радою України 19.02.1992 р. як малий герб. Його зображення розміщується на печатках органів державної влади й державного управління, грошових знаках і знаках поштової оплати, службових посвідченнях, штампах, бланках державних установ. За Конституцією України великий Державний Герб України встановлюється з урахуванням малого Державного Герба України та герба Війська Запорізького.

Державна мова — українська. Перший законодавчий акт, який закріпив державний статус української мови в Україні — затверджений Центральною Радою УНР Закон «Про запровадження української мови у банківській і торговій сфері» (24.03.1918). Цю норму повторно запровадив ухвалений Директорією УНР Закон «Про державну мову в Українській Народній Республіці» від 01.01.1919. Упродовж переважної частини радянського періоду поняття «держав-

на мова» в законодавстві було відсутнє. У 1989 р. Верховна Рада УРСР затвердила Закон УРСР «Про мови в Українській РСР», який уперше в новітній історії встановив державний статус для української мови. Статус державної мови закріплений у Конституції України. Відповідно до статті 10, держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Пріоритетність використання української мови закріплена та регулюється законом «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 р. Це стосується, зокрема, сфер державного управління, освіти, науки, культури, засобів масової інформації, рекламною та сфери послуг тощо.

Державні свята — встановлені законодавством святкові дні, пов'язані з видатними історичними, релігійними і традиційними датами. Встановлено державне свято — День Конституції України (28 червня). Державне загальнонародне свято — День незалежності України (24 серпня).

Грошова одиниця — гривня, затверджена Конституцією України (стаття 99). Літерний код валюти — UAH, цифровий код валюти — 980, скорочена назва — грн, графічний символ — ₴. Назва запозичена з грошової системи Давньої Русі. Гривня також була грошовою одиницею Української Народної Республіки та Української Держави (зaproваджено 1918 р., перебувала в обігу паралельно з карбованцем УНР і Української Держави). Гривня та її сота частина (копійка) введені в обіг у 1996 р. Указом Президента України «Про грошову реформу в Україні» замість тимчасової грошової одиниці — українського карбованця (перебував в обігу у 1992–1996 рр.). Емісійний інститут — Національний банк України. Станом на 2021 р. в обігу перебувають монети номінальною вартістю 10 копійок, 50 копійок, 1 гривня, 2 гривні, 5 гривень, 10 гривень, а також банкноти — 1 гривня, 2 гривні, 5 гривень, 10 гривень, 20 гривень, 50 гривень, 100 гривень, 200 гривень, 500 гривень, 1 000 гривень.

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД

Україна — унітарна, суверенна й незалежна, демократична, соціальна, правова держава. За формою державного правління — республіка. Основний закон — Конституція України, ухвалена 28.06.1996 р.

Глава держави — Президент України, який обирається на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на 5 років. Він є гарантом суверенітету держави, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, очолює Раду національної безпеки й оборони України. Президент України вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду Міністра закордонних справ і Міністра оборони, Голови Служби безпеки України, призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора, представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави тощо.

Святкові дні

Назва	Дата
Новий рік	01 січня
Різдво Христове	07 січня і 25 грудня
Міжнародний жіночий день	8 березня
День праці	01 травня
День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні	09 травня
День Конституції України	28 червня
День незалежності України	24 серпня
День захисника України	14 жовтня
Великдень, День Святої Трійці	Перехідні свята

графічний знак гривні

Президент України
Леонід Макарович Кравчук
1991–1999 рр.

Президент України
Леонід Данилович Кучма
1994–2005 рр.

Президент України
Віктор Андрійович Ющенко
2005–2010 рр.

Віктор Федорович Янукович
(Позбавлений звання Президента України у 2015 р.) 2010–2014 рр.

Виконував обов'язків
Президента України
Олександр Валентинович Турчинов. 2014р.

Президент України
Петро Олексійович Порошенко
2014–2019 рр.

Президент України
Володимир Олександрович Зеленський
2019–

Верховна Рада України за скликаннями

Скликання Верховної Ради України	Термін, роки	Голова Верховної Ради України
I скликання	1990–1994	Л. М. Кравчук, І. С. Плющ
II скликання	1994–1998	О. О. Мороз
III скликання	1998–2002	О. М. Ткаченко, І. С. Плющ
IV скликання	2002–2006	В. М. Литвин
V скликання	2006–2007	О. О. Мороз
VI скликання	2007–2012	А. П. Яценюк, В. М. Литвин
VII скликання	2012–2014	В. В. Рибак, О. В. Турчинов
VIII скликання	2014–2019	В. Б. Гройсман, А. В. Парубій
IX скликання	2019–	Д. О. Разумков

Орган законодавчої влади — однопалатний парламент — Верховна Рада України. Строк повноважень — 5 років. Складається з 450 народних депутатів, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Серед повноважень — внесення змін до Конституції України, ухвалення законів, затвердження Державного бюджету України, призначення за поданням міністрів, Голови Служби безпеки України та інших, визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики тощо. Верховна Рада України обирає зі свого складу Голову Верховної Ради України, Першого заступника й заступника Голови Верховної Ради України, відкликає їх із цих посад. Законопроектну діяльність здійснюють комітети Верховної Ради України. Право законодавчої ініціативи належать Президенту України, Кабінету Міністрів України, народним депутатам.

Термін, роки	Прем'єр-міністр України
1991–1992	В. П. Фокін
1992	В. К. Симоненко
1992–1993	Л. Д. Кучма
1993–1994	Ю. Л. Звягільський
1994–1995	В. А. Масол
1995–1996	Є. К. Марчук
1996–1997	П. І. Лазаренко
1997	В. В. Дурдинець
1997–1999	В. П. Пустовойтенко
1999–2001	В. А. Ющенко
2001–2002	А. К. Кінах
2002–2005	В. Ф. Янукович
2005	М. Я. Азаров
2005	Ю. В. Тимошенко
2005–2006	Ю. І. Єхануров
2006–2007	В. Ф. Янукович
2007–2010	Ю. В. Тимошенко
2010–2014	М. Я. Азаров
2014	С. Г. Арбузов
2014–2016	А. П. Яценюк
2016–2019	В. Б. Гройсман
2019–2020	О. В. Гончарук
2020–	Д. А. Шмигаль

Прем'єр-міністри України та виконавчі обов'язків Прем'єр-міністра України

Міністерство аграрної політики та продовольства	Міністерство інфраструктури України
Міністерство енергетики України	Міністерство культури та інформаційної політики України
Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій	Міністерство оборони України
Міністерство молоді та спорту України	Міністерство освіти і науки України
Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України	Міністерство охорони здоров'я України
Міністерство цифрової трансформації України	Міністерство розвитку громад та територій України
Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України	Міністерство соціальної політики України
Міністерство внутрішніх справ України	Міністерство у справах ветеранів України
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	Міністерство фінансів України
Міністерство закордонних справ України	Міністерство юстиції України

Міністерства в Україні на 2021 р.

Вищим органом виконавчої влади є Кабінет Міністрів України на чолі з Прем'єр-міністром України. До його складу також входять Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри й міністри. За пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України Президент України вносить подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України й Верховною Радою України, підконтрольний та підзвітний Верховній Раді України в межах, передбачених Конституцією України. Здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства та інші органи. Забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики, виконання Конституції України та законів України тощо.

Судову систему становлять Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції на чолі з Верховним Судом. Конституційний Суд України — орган конституційної юрисдикції в Україні, що здійснює контроль законів України, правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України. Верховний Суд є вищим судом у системі судоустрою. Він складається з Великої Палати Верховного Суду, Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського суду, Касаційного кримінального суду, Касаційного цивільного суду. Систему судоустрою також становлять апеляційні та місцеві суди. Діють вищі спеціалізовані суди: Вищий суд із питань інтелектуальної власності, Вищий антикорупційний суд.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Перший проект Конституції України був підготовлений у 1991 р. та винесений на всенародне обговорення в 1992 р. Другий проект Конституції датується 1993 р. Конституційна криза (1993–1995 рр.), пов'язана з розподілом повноважень між Верховною Радою України і Президентом України, спричинила дострокові вибори. Чинною в цей період залишалася Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки від 1978 р. зі змінами й доповненнями. 08.06.1995 р. було ухвалено Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. Загалом до 1996 р. було запропоновано 15 проектів тексту Конституції.

Конституція України була прийнята 28.06.1996 р. Вона складалася з преамбули, 15 розділів, 161 статті. Було визначено загальні засади державного ладу, закріплені суверенітет і цілісність України, основні права і свободи громадян, проголошено народ як єдине джерело влади тощо. Відповідно, з її ухваленням втратили чинність Конституція УРСР 1978 р. і Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України 1995 р. Відтоді почалося формування нормативних і організаційно-правових механізмів реалізації Основного закону України.

З метою реформування Конституції України 16.04.2000 р. відбувся всеукраїнський референдум, який містив питання щодо змін окремих статей:

- можливість Президента України достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо вона протягом одного місяця не змогла сформувати парламентську більшість або в разі незатвердження протягом трьох місяців Державного бюджету України;
- обмеження депутатської недоторканності народних депутатів України;
- зменшення кількості народних депутатів України з 450 до 300 осіб;
- формування двопалатного парламенту в Україні.

На всі питання абсолютна більшість громадян України, які голосували, дала ствердні відповіді, проте зміни до Конституції України не були внесені.

У 2004 р. ухвалено Закон України «Про внесення змін до Конституції України». Правки стосувалися збільшення терміну повноважень Верховної Ради України (з 4 до 5 років), фактичного переходу від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської республіки тощо. Положення набули чинності 2006 р.

Від 2007 р. діяла Національна конституційна рада на чолі з Президентом України. Вона мала на меті підготувати концепцію системного онов-

лення конституційного регулювання суспільних відносин і нової редакції Конституції України. Розпочався суспільний діалог за участю парламентських і позапарламентських політичних партій, громадських організацій, юристів. У 2010 р. орган було ліквідовано та відновлено Конституцію України в редакції 1996 р.

У 2011 р. набув чинності Закон України «Про внесення змін до Конституції України щодо

Розділ	Назва
	Преамбула
I	Загальні засади
II	Права, свободи та обов'язки людини і громадянина
III	Вибори. Референдум
IV	Верховна Рада України
V	Президент України
VI	Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади
VIII	Правосуддя
IX	Територіальний устрій України
X	Автономна Республіка Крим
XI	Міське самоврядування
XII	Конституційний Суд України
XIII	Внесення змін до Конституції України
XIV	Прикінцеві положення
XV	Перехідні положення

Структура
Конституції України

проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», за яким збільшено термін повноважень депутатів та інших виборних осіб до 5 років. Упродовж 2012–2014 рр. для підготовки змін до Основного закону України діяла Конституційна Асамблея як спеціальний допоміжний орган при Президентові України. У 2013 р. схвалено статтю до Конституції України, за якою розширені повноваження Рахункової палати (контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням).

У 2014 р. були відновлені окремі положення Основного закону України зі змінами від 2004 р., 2011 р. і 2013 р., зокрема посилено роль Верховної Ради України.

У 2015 р. створено Конституційну Комісію при Президентові України. Розроблено зміни щодо децентралізації влади (відкликано) та правосуддя (ухвалено у 2016 р.), які, своєю чергою, були частиною судової реформи. Зокрема, утворено Вищу раду правосуддя (замість Вищої ради юстиції), змінено порядок призначення суддів, внесено правки щодо прокуратури тощо.

У 2019 р. у Конституції України було закріплено стратегічний курс держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. У 2020 р. внесено зміни щодо недоторканності народних депутатів України.

Джерела

Конституція України (із змінами, внесеними згідно із Законами № 2222-IV від 08.12.2004, № 2952-VI від 01.02.2011, № 586-VII від 19.09.2013, № 742-VII від 21.02.2014, № 1401-VIII від 02.06.2016, № 2680-VIII від

07.02.2019, № 27-IX від 03.09.2019 // Верховна рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Всеукраїнський перепис населення 2001 року. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/publications/>

Державна служба статистики України (офіційний сайт). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Міграційний профіль України за 2019 рік. Київ : Державна міграційна служба України, 2020. 95 с. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2019.pdf

Морська доктрина України на період до 2035 року // Верховна Рада України. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-2018-%D0%BF#Text>

Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000-2020 рр. Київ : Центр Разумкова, 2020. 110 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf

Статистичний щорічник України 2019 / За ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 464 с.

Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року // Верховна Рада України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#n13>

Україна у цифрах 2019. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 46 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf

Україна у цифрах. 2018. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/Ukr_cifra_2018_u.pdf

Література

Адамський В., Андресюк Б., Бистрицький Є. та ін. Українська державність у XX столітті. Історико-політологічний аналіз. Київ : Політична думка, 1996. 434 с.

Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) О. О. Рафальський (кер. автор. кол.), Я. С. Калакура, В. П. Коцур, М. Ф. Юрій (наук. ред.). Київ. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. Кн. 1. 432 с.; Кн. 2. 536 с.

Атлас історії України. Київ : ДНВП «Картографія», 2012. 152 с.

Вілсон Е. Українці: несподівана нація / Пер. з англ. Київ : K.I.C., 2004. 552 с.

Гудзеляк І. Географія населення / За ред. О. І. Шаблія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 232 с.

Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії / За ред. В. Стещенко. Київ : ІЕ НАНУ, 2001. 560 с.

Дністрянський М. С. Етногеографія України. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 232 с.

Заставецька О. В., Заставецький Б. І., Ткач Д. В. Географія населення України. Тернопіль, 2003. 149 с.

Заставний Ф. Д. Географія України / Ред. М. П. Парцей : у 2 кн. Львів : Світ, 1994. 472 с.

Задорожний О. В. Генеза міжнародної правосуб'єктності України. Київ : K.I.C., 2014. 688 с.

Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 552 с.

Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2014–2016) / Авт. кол.: С. В. Віднянський, О. М. Горенко, А. Ю. Мартинов (відп. ред.) та ін. Київ : Інститут історії України, 2017. 319 с.

Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. Київ : Наш час, 2008. 432 с.

Комплексний атлас України. Київ : ДНВП «Картографія», 2005. 96 с.

Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / За ред.

В. Ф. Погорілко. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. 354 с.

Конституція України: основа консолідації суспільства і держави. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 364 с.

Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. 472 с.

Політична історія України. XX століття : у 6 т. Київ : Генеза, 2002–2003.

Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. Київ : Політична думка, 1995. 363 с.

Розумний М. М. Виклики національного самовизначення. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. 196 с.

Соціально-економічна географія України / За ред. О. І. Шаблія. Львів : Світ, 2000. 679 с.

Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози. Аналітична доповідь. / за ред. О. М. Майборода. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с.

Тодика Ю. М. Конституція України – Основний Закон держави і суспільства. Харків : Факт, 2001. 382 с.

Томенко М. Історія Конституції. Київ : Генеза. 2015. 144 с.

Україна у пошуку стратегії суспільно-політичного розвитку (1991-2018 рр.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 342 с.

Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / Ред. кол.: С. І. Пирожков, Ю. П. Богущкий, Е. М. Лібанова та ін. Київ : НАН України, 2017. 336 с.

Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / Ред. кол.: С. І. Пирожков, В. А. Смолій, Г. В. Боряк та ін. Київ : Ніка-Центр, 2020. 356 с.

Федуняк С. Г. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі. Формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці : Рута, 2005. 336 с.

Contemporary Ukraine. Dynamics of Post-Soviet Transformation / Ed. by T. Kuzio. New York : M. E. Sharpe, 1998. 312 p.

D'anieri P., Kravchuk R., Kuzio T. Politics And Society in Ukraine. New York : Routledge, 2019. 363 p.

D'Anieri P. Understanding Ukrainian Politics: Power, Politics, and Institutional Design. London; Armonk : M. E. Sharpe, 2007. 299 p.

Dilemmas of State-led Nation Building in Ukraine / Ed. by T. Kuzio, P. D'anieri. Westport : Praeger, 2002. 228 p.

From «the Ukraine» to Ukraine. A Contemporary History of 1991–2021 / Ed. by M. Rojansky, G. Kasianov, M. Minakov. Stuttgart : Ibidem Press, 2021. 452 p.

Kostretska A. Terra incognita: Die Ukraine, die Ukrainer und das Ukrainisch. Eine enzyklopädische Sammlung. München : Grin Verlag, 2018. 400 S.

Simon G. Die neue Ukraine. Gesellschaft – Wirtschaft – Politik (1991–2001). Wien : Böhlau, 2002. 363 S.

Timtschenko V. Ukraine: Einblicke in den neuen Osten Europas. Berlin : Ch. Links Verlag, 2009. 223 S.

Wilson A. Elements of a Theory of Ukrainian Ethno-National Identities // Nations and Nationalism. 2002. Vol. 8 (1). P. 31–54.

Yekelchik S. Ukraine: What Everyone Needs to Know. New York and Oxford : Oxford University Press, 2020. 234 p.

Zastawnyj F., Kusiński W. Ukraina. Przyroda – Ludność – Gospodarka. Warszawa : Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2010. 288 p.